

фитофаглик хусусияти яққол намоён бўлади. Жумладан, баҳор-ёз-куз ойлари давомида улар ўсимликларга жиддий зарар етказди ва мазкур ҳашаротлардаги фитофаглик кучли ифодаланади. Апрель ойидан бошлаб мавсумнинг охирига қадар шароитга боғлиқ ҳолатда симқуртлар хилма-хил умуртқасиз ҳайвонлар билан озиқланиб ҳаёт кечирилади. Туркистон қирсилдоқ қўнғизининг личинкаларини озиқланиш хусусиятига кўра фитофаглик кучли ифодаланган кўпхўрлар трофик гуруҳига киритиш мумкин [4.5.6.].

Симқуртлар чертмакчиларнинг, сохта симқуртлар эса қора қўнғизларнинг личинкаларидир. Дунёда чертмакчи қўнғизларнинг 500 дан ортиқ тури мавжуд. Ўзбекистонда 16 тури учрайди. Қишлоқ хўжалик экинларини чертмакчиларидан туркистон чертмакчиси – *Agrotis meticulosus* Cond. ва мўйловдор қўнғизсимон чертмакчи – *Clonceram bycinus* Sem. шикастлайди; қора қўнғизлардан эса чўл секин юрар қўнғизи – *Blapshalophila* F.W. ва бурундор қора қўнғизлар – *Dailognathanasute* Men. зарар етказди.

Тошкент шаҳри атрофида жойлашган хўжаликларнинг экинлари одатда чертмакчилар билан қаттиқ шикастланади. 1967-2000 йилгача Қибрай, Зангиота, ва Тошкент тумани хўжаликларида (одатда баҳор фаслида) турли хил экинлар

(карам, помидор, бақлажон, бодринг, картошка) чертмакчи симқуртларидан ҳимоя қилишда муаллифлар ҳам қатнашган. Ўзбекистон шароити учун ҳар м² ерда 2 донга симқурт мавжудлиги суғ зарарланиш, 3-5 таси - ўртача ва 5 тадан ортиғи кучли деб қабул қилинган [8.].

Хулоса. Симқуртларга қарши курашда тупроққа органик ва минерал ўғитларни ўз вақтида солиб 25-30 см чуқурликда шудгор қилиш, биринчидан симқуртларнинг тухум ва қурти кўплаб механик равишда ва йиртқич жужеличалар ёрдамида қирилиб кетса, иккинчидан личинкаларнинг юмшоқ ерда ҳаракат қилиши қийинлашади, учинчидан бақувват ривожланган ўсимликларнинг зарарланишига чидамлилиги ошади. Чигит ва сабзавот уруғларини экишдан олдин Гаучо М, 58,5% н.кук, Гаучо, 70% н.кук, Далаучо, Аваланчи каби махсус инсектицидлар билан дорилаш юқори натижа беради. Тадқиқотлар шуни кўрсатдики, илдиз кемирувчи барча зараркунандаларга (шу жумладан симқуртларга) қарши пиретроидлар гуруҳига оид инсектицидлар Децис 2,5% эм.к 0,4-0,5 л/га., Фастак 10% сус.к 0,1-0,2 л/га., Карате 5% эм.к 0,2 л/га ни қўллаш истиқболли ҳисобланади. Бунинг учун кичик экин майдонларида ушбу препаратлар эритмаларни кўчат остига қўйиб чиқиш тавсия этилади.

АДАБИЁТЛАР:

1. Ахмаджонова С. Симқуртларнинг мавсумий ҳаракати // «Фарғона водийси табиий ресурслардан фойдаланишнинг ҳозирги ҳолати ва долзарб муаммолари». Конференция материаллари. Фарғона, 2007. 14 б.
2. Аҳмедов М.Х., Ахмаджонова С. Туркистон қирсилдоқ қўнғизининг (Coleoptera, Elateridae) экологиясига оид маълумотлар // ФарДУ. Илмий хабарлар. №1-2. 2003. 18-19 б.
3. Гаппаров Ф. Тиллаев Р. Ўсимликлар ҳимояси бугунги кун талаб даражасидами? Ўсимликлар ҳимояси ва карантини. 2016 йил. 2 – сон. 11-14 б.
4. Долин В.Г. К вопросам отрофических связей личинок жуков-щелкуни (проволочников)// Материали к изучений фауни и экологи и насикомых сентралных районов лесостыпи: Св. трудов. Киев, 1963: 116-147 с.
5. Долин В.Г. Личинки жуков-щелкуни (проволочников) европейской части. Киев, 1964. 206 с.
6. Долин В.Г. Жуки-ковалики. Agrypnini, Negastrini, Dimini, Athoini, Estodini // Фауна Украина. 19, 3. Киев, 1982. 280 с.
7. Яхонтов В.В, Ўрта Осиё қишлоқ хўжалиги ўсимликлари ҳамда маҳсулотларининг зараркунандалари ва уларга қарши кураш. –Тошкент: Ўрта ва олий мактаб, 1962. – 696 б.
8. Хўжаев Ш.Т. Ўсимликларни зараркунандалардан уйғунлашган ҳимоя қилиш ҳамда агротоксикология асослари. Т. 2014 й. 80-82 б.

УЎТ: 632.7.

OLXO'RINING ICHKI KARANTIN ZARARKUNANDALARINING ZARARI VA TARQALISHI

Shukrullayeva Munisa Shavkatovna, 1- kurs magistri,
G'ulomov Shoxrux Adhamjon o'g'li, 1- kurs magistri,
Mahmudova Shaxnoza Abdufattohovna, q/x f.f.d.,
Ro'ziqulov Davlatbek Nazaraliyevich, assistant,
ToshDAU.

Annotatsiya: Hozirgi kunda qishloq xo'jaligida yetishtiriladigan har qanday mahsulot turlari ularni har -xil zararkunanda kasalliklardan himoya qilish juda muhim ahamiyatga ega hisoblanadi. Jumladan chet-el mamlakatlariga eksport salohiyatini oshiradi. Bizga chet-el mamlakatlaridan kerib keladigan meva sabzavotlarni zararkunanda yoki kasallik bilan zararlanganligi yoki zararlanmagan sifatli holatda bo'lishi ularni hududlarda tarqalib ketish oldini olish qishloq xo'jaligida o'z o'rniga ega tamonlardan biri hisoblanadi. Ushbu maqolda zararkunadalarining zarari va ularni hududlarda tarqalib ketish hayfini oldin olish haqida so'z yuritiladi.

Kalit so'zlar: zararkunanda zarari, tarqalishi, komstok qurti, kaliforniya qalqondori, karantin, tarqalgan mamalakatlar.

Аннотация: В настоящее время считается, что любой вид продукции, выращиваемой в сельском хозяйстве, имеет первостепенное значение для защиты их от различных болезней вредителей. В частности, увеличивает экспортный потенциал в зарубежные страны в том числе в сельское хозяйство поступающее к нам из-за рубежа зараженностью вредителями сельскохозяйственной продукции или ее некачественное состояние контроль за ними является одним из специфических критериев в сельском хозяйстве этой статье речь пойдет о вреде и распространении вредителей.

Ключевые слова: Вредитель вред, червя Комстока, калифорнийская щитовка, распространяется по странам.

Kirish: Olxo'rining ichki karantin zararkunandalariga komstok qurti, kaliforniya qalqondori, va sharq mevaxo'ri hisoblanadi, ularning zararini bilish va ularni bir biridan farqlash juda muhim ahamiyatga ega hisoblanadi. Qishloq xo'jaligida zararkunandalar zararini bilish ularga qarshi kurash choralarini osonlashtiradi, shu sababli ham biz zararkunandalarning zarariga ko'proq etibor berishimiz kerak. Bundan tashqari ular tarqalgan mamalkatlarni bilish ichki va tashqi karantindagi zararkunandalarning tarqalib ketishini oldini oladi, natijada aholi kerakli bo'lgan qishloq xo'jaligi mahsulotlarni yetarlicha estimol qilish darajasiga ega bo'ladi. Hozirgi kunda mamlakatimizda har tamonlama qilinayotgan qishloq xo'jaligiga oid islohatlar bunday natijalarga erishishga to'laqonli yordam beradi.

Asosiy qism: Olxo'rining ichki karantin zararkunandalaridan biri hisoblangan kaliforniya qalqondori (*Diaspidiotus periniciosus*) tarqalgan mamlakatlar vatani Janubiy-sharqiy Xitoy hisoblanadi, bundan tashqari bu zararkunanda Ozarbayjon, Turkmaniston, Gruzziya, Krasnodar o'lkasi, Moldaviya, Xindiston, Amerka, Avstraliya, Koreya, Yaponiyada bor. Komstok qurtining tarqalgan mamlakatlar Yevropa va Osiyo mamlakatlari hisoblanadi.

Ularning o'ziga hos zararlari bo'lib bir biridan farq qiladi, Kaliforniya qalqondori (*Diaspidiotus periniciosus*) 150 dan ortiq daraxt va manzarali ekinlarda uchraydi. Shoxlar novdalar mevalarning shirasini so'rib oziqlanadi. Zararlangan joylarda

po'stlar ajraladi, shoxlar qiyshayadi, barglar burishadi, to'kiladi. Mevalar surilgan joyda qizil do'g'lar paydo bo'ladi. Komstok qurti (*Pesivdococcus komstoci*) zarari mevali daraxtlardan olma, anor, nok va boshqa danakli mevalarni zararlaydi. Komstok qurti madaniy va yavvoyi o'simliklarning 300 dan ortiq turini zararlashi mumkin. U o'simliklarning barcha qismini (mevsini hatto ildizini ham shikastlaydi. Qurtlar odatda bargning orqa tomondagi tomir bo'ylab oziqlanadi. Barglar sarqayib quriydi, novdalari qing'ir qiyshiq bo'lib qoladi. Daraxt tanasi va ildizlari shish yoriqlar hosil bo'ladi. Sharq meva qurti (*Grapholitha molista*) zarari asosan shaftoliga hamda urug'li va danakli mevalarga shikast yetkazadi. Zararlangan daraxtlarning o'sish meyorini o'zgaradi zararlangan mevalar istimolga yarqosiz bo'lib qoladi.

Xulosa. Qishloq xo'jaligida har bir mahsulotning sifat va miqdor ko'rsatkichini saqlash ularni istimolga yaroqli holatda bozor tarmoqlariga yetkazib berish juda muhim ahamiyatga ega hisoblanadi. Shu sababli ham bizga yetib keladigan import bo'ladigan mahsulotlarning sifatini tekshirib o'tkazish, zararlangan kasallik va boshqa zararli organizmlardan himoya qilish ularni tarqalgan hududlarni bilish ularga qarshi kurash choralarini qo'llash samarali usullarni qo'llashga zamin yaratadi. Shu sababli har qanday zararkunandalarning zararini bilish ularni har xil sezilarli bilgilarni bilib olish imkoniyatini beradi.

ADABIYOTLAR:

1. Sh. T. Xo'jayev, Xolmurodov. Entomologiya q/x ekinlarini himoya qilish va agrotoksikologiya asoslari Toshkent-2008
2. Kimsanboyev X. X. va boshqalar <<umumiy va qishloq xo'jaligi entomologiyasi>> O'qituvchi T. 2002.
3. Olimjonov P. A. - Entomologiya O'qituvchi. T. 1977.

УЎТ: 632.7.215.57.

ОЛТИНКЎЗ ЭНТОМОФАГИНИНГ АСОСИЙ ТУРЛАРИ ВА ЗАРАКУНАНДАЛАР МИҚДОРИНИ БОШҚАРИШДАГИ АҲАМИЯТИ

Махмудова Шахноза Абдуфаттохевна, қ.х.ф.ф.д., доцент,
Имомалиева Муниса Тўлқиновна, магистрант,
Тошкент давлат аграр университети

Аннотация. Ушбу мақолада олтинкўз энтомофагининг Ўзбекистонда тарқалган асосий турлари, биоэкологик хусусиятлари ва қишлоқ хўжалик экинлари зараркунандалари миқдорини бошқаришдаги ўрни ва аҳамияти бўйича маълумотлар келтирилган.

Калит сўзлар: олтинкўз, турлари, ривожланиши, энтомофаг, тухумлари, зараркунандалар, нисбатлар, йиртқич, қушанда.

Ҳозир кунда Республикамизда 800 тадан ортиқ биологическая лабораториялар мавжуд бўлиб, уларда олтинкўз, трихограмма ва

браконлар кўпайтирилиб далага тарқатилмоқда.

Ўй, ғалла, сабзавот ва полиз экин майдонларидаги